

Юрій ШЕПЕЛЬ,
orcid.org/0000-0002-3182-3128
доктор філологічних наук,
академік Національної академії наук вищої освіти України,
професор кафедри перекладу та лінгвістичної підготовки іноземців
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара
(Дніпро, Україна) 123zub@ua.fm

Рецензія на монографію Т. В. Громко «МЕТОДОЛОГІЯ ТА ДОСВІД ДЕСКРИПЦІЇ ГОВІРКИ»¹

Лінгвографія – сучасний науково-інформаційний засіб, спроможний вирішити проблеми лінгвістичної науки. Дослідницькі прийоми, якими він оперує, орієнтують наукове пізнання на об'єктивне відображення нових мовних даних, на досягнення сучасного рівня наукових технологій та створення бази для подальшого розвитку лінгвістики вже не тільки як винятково гуманітарної, але як точної науки. Методологічна цінність лінгвографічних технологій полягає у забезпеченні лінгвальної доказовості через емпіричний матеріал досліджень, що й визначає сенс обробки мовних даних та специфічний інструментарій опису.

Окремим аспектом такого роду студій є дескрипція окремої говірки. Необхідність детального і всебічного вивчення говірки час від часу обговорюється в діалектологічних колах. Однак основні постулати ідеї системного удокладнення цього особливого об'єкта діалектологічних досліджень були переконливо аргументовані професором П. Ю. Гриценком на Міжнародній науковій конференції «Діалектологія у структурі лінгвістичних знань» (Інститут української мови НАН України, 19–20 квітня 2018 року, м. Київ), зокрема, він визначив стратегію спеціалізації студювання, варіативність наукових методів та дослідницьких парадигм, системність у підході до говірки та подальшій інтерпретації діалектного матеріалу. Проте плани та сподівання науковців і реальний стан речей не збігаються: прикро визнавати, але в українському мовознавстві досі немає ні монографічного опису окремої говірки як діалектологічної одиниці, ні повної моноговіркової дескрипції цієї реальної одиниці як мовної системи. Тому будь-яка серйозна спроба в плані повної фіксації мовних даних, резюми методологічного та дослідницького апарату дослідження та науковий досвід інтерпретації в цьому напрямі є важливою для вивчення говірки як у діалектології, так і в лінгвістиці.

Рецензована монографія Т. В. Громко «Методологія та досвід дескрипції говірки» є першим фундаментальним дослідженням і дуже серйозною інтерпретацією поняття «говірка», її статусу та методології збирання, систематизації та дескрипції її лінгварію. Така широта підходу до об'єкта дослідження не може стати непоміченою в лінгвістичних колах, тому що емпірично спирається на значний за обсягом говірковий матеріал – текстовий корпус, що став основою для проведеної трудомісткої ексцерпції мовно-мовленневих одиниць до тезаурусу говірки. Авторська концепція не лише заявляє новий погляд на говірку як мовну систему, а ще й виводить новий напрям у лінгвістичній науці – ідіомологію.

Традиційне емпіричне мовознавство метою свого дослідження завжди має пізнання сутності лінгвістичних об'єктів, явищ, їхньої типології. Проте, як зазначає Т. В. Громко, наукова потреба в докладній репрезентації фактологічної бази сукупно з формулюванням теорії з огляду на зібрані факти на перше місце, звісно, висуває питання про методи та способи їх опису, аналізу мовних та мовленневих (актуальних нині в лінгвістичних студіях за текстовою організацією) даних. І це повною мірою стосується сутнісних характеристик ідіому – говірки як мовного феномена. З одного боку, говірка може визначатися в діалектній і мовній системах загалом як функціональна одиниця у сумі онтологічних характеристик, з-поміж яких назвемо й усне мовлення як основну форму буття будь-якого ідіому. На думку дослідниці, з цього погляду основу комунікації в говірці створюють мовленнєві традиції узусу й діалектної норми в межах окремої говірки порівняно з іншими говірками і літературною мовою. І це обіцяє далекоюсяжні перспективи лінгвістам, зокрема, можливість вийти навіть за рамки прескриптивних студій та визна-

---

¹ Громко Т. В. Методологія та досвід дескрипції говірки : монографія / за ред. О. І. Іліаді. Кропивницький, 2021. 400 с.

чити нові фундаментальні напрями вивчення говірки як окремої мовної одиниці (на основі особливостей лінгварію говірки) вже частково за рамками діалектологічної науки.

Позиції Т. В. Громко в окремих аспектах демонструють новизну трактування, здавалося б, відомих речей, і вони ґрунтовані на традиціях діалектології, зокрема української. Досвід попередників-лінгвістів (і не лише вітчизняних) влучно інтерпретує основний об'єкт – говірку – в об'єктиві як діалектологічної науки, так і лінгвістики загалом.

Монографія «Методологія та досвід дескрипції говірки» присвячується низці аспектів, зокрема: теоретичному осмисленню говірки на основі лінгвістичних традицій, уведенню в науково-методологічний лінгвістичний обіг нового способу її опису – дескрипції повного складу мовних і мовленнєвих одиниць.

Укладання Т. В. Громко тезаурусу говірки є помітним явищем у лінгвістичній науці не лише як бази для проведення автором дескрибування говірки, а й лексико-граматичного лінгвографування (!). Це особливий компендіум мовно-мовленнєвих одиниць говіркового дискурсу, тому в монографії він трактується як лінгвографічний, а не лише лексикографічний продукт, укладений за говірковим текстовим корпусом, однак такий, що може слугувати основою для низки аспектних словників для подальших досліджень говірки. Дослідниця пропонує свої технології дескрипції (а радше дистрибуції) діалектної фактури. Йдеться про текстографію як сучасний спосіб екстраполювати діалектні дані. І тут не можна не відзначити запропонований нею тезаурус говірки – продукт копіткої праці, винятково важливий для цього напрямку науки. Докладний опис говірки, здійснений у тезаурусі, вражає логічністю: загальномовні одиниці (лексеми) й граматичні конструкції (колокації, гезитації тощо) посідають у дескрипції належне їм місце на основі аналізу граматики діалектних текстів.

Монографічна праця показує авторське розуміння складного феномена говірки за різними характерологічними складниками, при цьому дескрипцію лінгварію говірки дослідниця розуміє як спосіб моноговіркової експлікації зі спеціаль-

ним дослідницьким апаратом та т. зв. ідіомологічною методикою.

Концептуальні позиції авторської наукової дескрипції полягають у максимально повній репрезентації фактичного матеріалу сукупно зі систематизацією та багатоаспектністю опису. Такий підхід вартий уваги, адже пропонує не типологічний опис (услід за діалектологічним), а зовсім нове бачення говірки.

Т. В. Громко практично пропонує комплекс методів збирання говіркового матеріалу (спостереження, пряме опитування, самоспостереження тощо), виділяючи при цьому актуальний у лінгвістиці аспект опису спонтанного мовлення як оригінальний об'єкт мовних даних, особливо актуальний для розмовної мови. Варто відзначити експериментальні методи їхньої фіксації. У монографії деталізується практика збирання говіркових даних за відповідною, укладеною авторкою програмою, що видозмінює роботу лінгвіста в напрямі еліцитації тощо. На наш погляд, фахівці мають поцінувати такі нові методологічні підходи збирання, класифікації та наукової систематизації матеріалу, адже для вивчення мовної системи неприпустимою є диференціація (певний відбір) мовних даних за окремою вузькофаховою стратифікацією.

Предметом досвіду методології дескрипції говірки став моноговірковий опис мовлення села Піщаний Брід Центральної України (мала батьківщина авторки) як спроба верифікації говірки. Таке поєднання досвіду носійки говірки і мовного чуття лінгвіста, очевидно, володіє найбільшою доказовістю мовознавчої розвідки та оптимізації науково-інформаційного забезпечення лінгвістичних досліджень. Дескрипція у цьому методологічному висвітленні – це не лише відображення словникового складу говірки, а й явищ та ознак, зафіксованих у мовленні, що є одним зі шляхів пізнання та аналізу одиниць мови як системи.

Науковий потенціал проведеного й описаного в рецензованій монографії Т. В. Громко можна цінувати як нову технологічну можливість опису лінгварію говірки як мовно-мовленнєве представлення та інвентаризацію її одиниць і надійну фактологічну основу лінгвістичної науки, що є важливим і в діалектології, і в лінгвістиці.